

**Lenkijos – Lietuvos dvišalės ekspertų komisijos dėl istorijos ir geografijos
mokymo problemų nagrinėjimo posėdžio**

PROTOKOLAS

Pagal Programos bendradarbiavimo tarp Lenkijos Respublikos nacionalinio švietimo ministerijos ir Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerijos 15 punktą 2008 m. gegužės 19-22 d. Vilniuje įvyko Lenkijos – Lietuvos dvišalės ekspertų komisijos dėl istorijos ir geografijos mokymo problemų nagrinėjimo posėdis.

Susitikime dalyvavo:

Iš Lenkijos pusės atstovai:

1. prof. dr. hab. Adam Suchoński – pirmininkas
2. prof. dr. hab. Mieczysław Jackiewicz
3. prof. dr. hab. Bohdan Łukaszewicz
4. dr. Mariusz Kowalski
5. mgr. Tadeusz Baryła
6. Małgorzata Skórka – sekretorius

Iš Lietuvos pusės atstovai:

1. dr. Rimantas Miknys – pirmininkas
2. prof. dr. Algirdas Jurgis Stanaitis
3. doc. dr. Algis Kasperavičius
4. dr. Elmantas Meilus
5. Rimantas Jokimaitis – sekretorius

Susitikimas vyko pagal šį iš anksto numatytą planą:

2008 m. gegužės 19 d.

Komisijos narių iš Lenkijos atvykimas į Vilnių.
Vakarienė.

2008 m. gegužės 20 d.

1. Posėdžio atidarymas.
2. Pranešimas apie paribio kultūrą.
3. Pranešimas apie abiejų šalių pamirštą istoriją.
4. Lietuviškų vadovėlių turinio analizė.
5. Išvados.
6. Lenkiškų vadovėlių turinio analizė.
7. Išvados.

Ad. 1

Lenkijos – Lietuvos dvišalės istorijos ir geografijos mokymo problemų nagrinėjimo ekspertų komisijos narius pasveikino iš Lietuvos pusės dr. Rimantas Miknys, taip pat pristatė naujus Komisijos narius, po to pateikė susitikimo darbotvarkę. Be to, nurodė, kad posėdžio metu išsakytos pastabos sudarys svarų indelį tobulinant mokyklinių vadovėlių turinį. Taip pat priminė, kad iš Lietuvos pusės yra siekiama pakeitimų istorijos mokymo programoje, kurių esmė - 6 klasės ugdymo turinyje skyriaus, skirto Lietuvos kaimynų istorijai, įvedimas. Po to suteikė žodį posėdžiui pradėti Lenkijos pusės atstovui pirmininkui prof. Adam Suchoński.

Savo pasisakyme profesorius cituodamas Adomą Mickevičių, „*Tak długo trwa naród, póty przeszłość nieustannie styka się z rzeczywistością*“ pažymėjo, kad Komisijos susitikimo esmė yra disputas dėl esminių dalykų, o tikslas - skirtumų išskyrimas, aptarimas, kas iš tikrųjų yra savita, ir lankstus ieškojimas bendrų požiūrio taškų. Pradėdamas posėdį profesorius palinkėjo jo dalyviams prasmingų debatų.

Ad. 2

Pakviestas dalyvauti į šį sutikimą svečias **mgr. Tadeusz Baryła** Komisijos nariams perskaitė pranešimą apie pasienio kultūrą. (Pranešimas yra pateiktas šio protokole priede).

Baigdamas pranešimą, jo autorius suformulavo mintį, kad bendras paveldas turėtų būti būdingi paribio regiono ženklai, gyvas pavyzdys yra Vilnius. Todėl reikėtų kreiptis į tyrimų centrus, galinčius suvaidinti metropolinį vaidmenį tame regione.

Pranešimu labai susidomėta ir jis sukėlė aktyvias diskusijas.

Dr. Miknys nurodė, kad pranešime paliestos problemos tampa esminiu dalyku Komisijos darbe.

Prof. Jackiewicz atkreipė dėmesį į tai, kad būtina išsamiau išnagrinėti šią temą ir išsiaiškinti lietuvių požiūrį į šią problemą.

Pranešimo šia tema, paruošto iš Lietuvos pusės atstovų, laukiama kitų metų Komisijos susitikime.

Prof. Suchoński išreiškdamas savo pasitenkinimą tinkamu prelegento pasirinkimu pasiūlė, kad T. Baryła pateiktų pasiūlymus dėl turinio, kuris turėtų atsirasti lenkų ir lietuvių vadovėliuose ir būtų svarstomi kitame Komisijos posėdyje. Be to, samprotavo apie bendro Europos tautų vadovėlio išleidimo ES idėją. Pasakė, kad Lenkijai, kaip ir Lietuvai, nepavyksta atstovauti bendrus interesus Europos forume.

Turėtume susirūpinti, kad Lietuvos ir Lenkijos jaunimas istorijos vadovėliuose galėtų surasti šio Europos regiono žmonių pavardes, kurie jau XIX a. turėjo aiškia bendros Europos koncepciją.

Tai galėtų būti priežastis tyrimo grupių sudarymui, kurios imtųsi įgyvendinti anksčiau minėtą sumanymą.

Ad. 3

Kitas prelegentas, dr. Alfredas Bumblauskas, perskaitė pranešimą apie pamirštą abiejų šalių istoriją. Trumpai aptarė Gegužės 3 – iosios Konstitucijos atsiradimo aplinkybes ir jų aiškinimosi problemas, tris Lietuvos nuosmukio koncepcijas, Lietuvos europeizaciją. (Pranešimo tekstas pateiktas šio protokole priede).

Prof. A. Suchoński pažymėjo, kad dr. A. Bumblausko komentarai ir pamąstymai yra įdomūs ir reikalingi, jų turinys turi būti aptariamas platesniame rate, o ne vien tik Komisijoje. Prof. Jackiewicz pastebėjo, kad toks požiūris tampa persilaužimo momentu iš lenkų ir lietuvių pusės mąstant apie bendrą istoriją. Dr. Mariusz Kowalski prisiminė, kad šiame kontekste būtina propaguoti daugiatautiškumo idėją.

Prof. Adam Suchoński tęsdamas šią mintį pabrėžė, kad 1993 m. Vienoje pasirašyta deklaracija apibrėžia istorijos žinių populiarinimą kuriant bendrus vadovėlius, tai turėtų būti vienas iš svarbiausių šios Komisijos darbų.

Sklandumas ir konsekvencija politikų praktiniame darbe gali būti pasiekta dėka visuomenės sąmoningumo pokyčių – dėka tinkamo turinio pateikimo mokiniais ir mokytojams vadovėliuose.

Ad. 4 ir 5

Neatvykus dr. Aleksandr Srebrakowski, jo parengtą nuomonę apie 11 klasei skirtus vadovėlius pristatė prof. Jackiewicz. (Atsiliepiamas pateiktas šio protokolo priede).

Lietuvos atstovai patvirtino, kad tokio pobūdžio recenzijos, kuriose pateikiama kritinė nuomonė, lemia, vadovėlių turinio pagėrėjimą. Be to, joje pateiktos rekomendacijos turi būti pristatytos leidėjams ir autoriams.

Po to prof. Jackiewicz išsakė savo nuomonę apie 7, 8, 9 ir 10 klasėms skirtų vadovėlių turinį. (Išsamios pastabos pateiktos šio protokolo priede).

Recenzento išvados apie didesnę lenkų – lietuvių santykių pateikimo konsekvenciją ir tikslumą Lietuvos atstovų buvo priimtos su patikimumu, kad pateikta tematika nebus siaurai traktuojama, nacionalistiškai, ir bus perduota autorių žiniai.

Bendra nuomonė apie aptartų lietuviškų vadovėlių turinį parodo akivaizdų poslinkį jų tobulinime.

Kitas pranešėjas iš Lenkijos buvo **prof. Bohdan Łukaszewicz**, kuris pristatė savo samprotavimus apie istorijos vadovėlio, skirto 5 klasei, turinį. (Pranešimas pridėtas.)

Išvados: reikia rašyti apie priežastinius ryšius; preciziškumą turėtų inicijuoti vadovėlio autorius, o jeigu išryškėja, kad kai kurie klausimai yra kontraversiški, tai būtina apie juos kalbėti – juk tai yra šiuolaikinio istorijos mokymo pagrindas.

Lenkų recenzentų pasisakymų apibendrinimas:

- komisijos darbas duoda laukiamų rezultatų,
- yra žymus poslinkis interpretuojant tarpvalstybinius ir lenkų – lietuvių tautų santykius,
- kol kas egzistuoja santykių tarp įvairių tautų interpretavimo problema; stokojama objektyvumo tautinių mažumų atžvilgiu,
- tolimesnis tobulinimas priklausys ir nuo ikonografinės medžiagos, nors čia taip pat yra reikšmingų pokyčių.

Šios pastabos patvirtina Komisijos darbo tęstinumą. Lietuviškų vadovėlių tobulėjimas, ypač kas liečia Lenkiją ir lenkus, labai ryškus, todėl, lenkų atstovų nuomone, dabar tinkamas laikas kurti bendrą lenkų - lietuvių istorijos vadovėlį, kuris apimtų abiejų valstybių ir tautų istoriją ir juo galėtų naudotis mokytojai bei mokiniai kaip papildoma medžiaga. Kad vadovėlis būtų iš esmės objektyvus ir išsamus, būtinas bendradarbiavimas su geografijos dalyko specialistais.

Šis darbas gali būti finansuojamas ES. Diskusija dėl šio pasiūlymo yra numatyta paskutinę Komisijos darbo dieną.

Ad. 6 ir 7

Šiai posėdžio daliai vadovavo dr. Rimantas Miknys.

Dr. Elmantas Meilus pristatė savo nuomonę apie istorijos vadovėlius I gimnazijos klasei (leidykla „Žak“), I bei II gimnazijos klasėms (išleista WSIP) bei istorijos atlasą (išleista WSIP). (Visa pristatymo medžiaga pateikta šio protokolo priede).

Lenkų pusė sutiko su daugeliu recenzento kritinių pastabų pagrįstumu. Buvo padėkota recenzentui už vertingas ir svarbias pastabas, kurios bus perduotos vadovėlių autoriams ir leidėjams.

Lenkų pusė pridūrė, kad MEN turi atkreipti savo recenzentų dėmesį, kad jie nepraleistų klaidingos informacijos vadovėliuose, kuriuos tvirtina ministerija. Galbūt reikalinga recenzentų sąžiningumo patikra, nes yra ne tik netikslumų turinyje, bet didaktinėje sąrangoje.

Galutinės išvados:

Lietuvos atstovai pastebėjo, kad yra pozityvus postūmis įgyvendinant teikiamas Komisijos rekomendacijas.

Deja, tenka pripažinti, kad iš Lenkijos pusės šis procesas nėra pozityvus. Tai ypač sietina su terminologija – netikslus jos naudojimas lenkiškuose istorijos vadovėliuose, „Respublikos“ ir „Lenkijos“ naudojimas kartais neatitinka tikrovės istorijos kontekste.

2008 m. gegužės 21 d.

1. Lenkiškų istorijos vadovėlių analizė. - c. d.
2. Išvados.
3. Lenkiškų geografijos vadovėlių ir atlasų analizė.
4. Išvados.
5. Lietuviškų geografijos vadovėlių analizė.
6. Išvados.
7. Bendros dvikalbės publikacijos, apibendrinančios dabartinę Lenkijos – Lietuvos dvišalės ekspertų komisijos, koordinuojančios istorijos bei geografijos vadovėlius, veiklą, koncepcija.
8. Diskusija praėjusio susitikimo klausimais.
9. Išvyka į Trakus.

Ad. 1 ir 2

Vėlesniame Komisijos posėdyje buvo pateiktos docento dr. Algio Kasperavičiaus išvados apie lenkų istorijos vadovėlius 2 gimnazijos klasei (išleista WSiP, 2002), 3 gimnazijos klasei su istorinių šaltinių tekstais (išleista „Zak“, 2006) - ir geografijos atlasą (išleista WSIP). (Visa recenzija pateikta šio protokolo priede).

Recenzentas pareiškė, kad aptariamuose vadovėliuose per mažai informacijos apie Lapkričio sukilimo sklaidą Lietuvos teritorijoje, pastebėjo turinio klaidų datų lentelėje: neteisingai nurodyta autoritarinio režimo trukmė Lietuvoje ir Rumunijoje bei klaidingai pateiktos sukilėlių užvaldytos teritorijos per Sausio sukilimą.

Dėl recenzuojamo geografijos atlaso esminių pastabų nebuvo.

Komentuodamas anksčiau pateiktą recenziją, profesorius A. Suchonski teigė, kad negalima laikyti vadovėliu tokio leidinio, kuriame pateikiami istorinių įvykių galutiniai vertinimai. Profesorius A. Suchonski akcentavo, kad vertinant mokyklinius vadovėlius svarbu atkreipti dėmesį ne tik į vadovėlio turinį, bet ir į vadovėlio medžiagos didaktinį pateikimą. Vadovėlis privalo interpretuoti istorinių įvykių įvairovę, o ne pateikti įvykių ir istorinių asmenybių galutinį vertinimą. Mokinys privalo suprasti, kad būna kontraversijų, kurios reikalauja polemikos.

Vertindamas 2 gimnazijos klasei skirtą istorijos vadovėlį, išleistą WSiP (visa recenzija yra pateikta protokolo priede), dr. Rimantas Miknys teigė, jog autorius pateikė informaciją apie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės buvusių žemių likimą po III Abiejų Tautų Respublikos padalijimo, kalbėdamas apie Vienos kongresą apžvelgia tik Lenkijos likimą, panašiai aprašo ir Lapkričio bei Sausio sukilimus.

Apibendrinamas savo kalbą dr. Rimantas Miknys pabrėžė, kad pristatant Lietuvos istoriją, reikėtų pradėti nuo Gegužės 3 konstitucijos ir Abiejų tautų sutarties, kad būtų tinkamai pateikta informacija apie Lietuvos reikšmę XIX a. Europoje. Paaiškinimo reikalauja ir apibrėžimas „kresy“ Lietuvos teritorijoje.

Profesorius M. Jackevič teigė, kad terminas „kresow“ netaikomas Lietuvos atžvilgiu, nes šis terminas įmanomas kalbant tik apie Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę.

Profesorius A. Suchonski pabrėžė, kad vadovėlių didaktinis pagrindas, ypač ikonografijos bei žemėlapių, labai svarbus didaktiniame procese. Deja, iki šiol lenkiškuose ir lietuviškuose vadovėliuose yra klaidingai aprašomi dailės darbai, kurie yra istorinių įvykių meninė interpretacija (pavyzdžiui, istorijos vadovėliuose dažnai yra pateiktas paveikslas „Imperijos paskelbimas“ bei I Lenkijos padalijimo alegorija). Tokio pobūdžio medžiagą reikia tinkamai komentuoti, kad nebūtų mokiniai klaidinami..

Ad. 3 ir 4

Šiai susitikimo daliai vadovavo profesorius A. Suchonskis, kuris pakvietė dr. Algirdą Jurgį Stanaitį pateikti savo nuomonę apie lenkiškus geografijos vadovėlius bei geografijos atlasus (visa recenzija pateikta šio protokolo priede). Profesoriaus Stanaičio nuomone, aptariami vadovėliai (išleisti leidyklos „Operon“) yra geras žinių šaltinis. Skyriuje, skirtame Lenkijos kaimynams, autoriai pateikia bendrą informaciją apie visas kaimynines,

besiribojančias su Lenkija, šalis. Apibendrinant galima teigti, kad vadovėlis turtingas ne tik teorine informacija, bet ir žemėlapiais bei iliustracijomis, kurios padeda mokytis.

Geografijos atlase, skirtame gimnazijos mokiniams, autoriai, pateikdami informaciją apie Lietuvą, papildė ją tinkamai parinktomis nuotraukomis. Recenzentas atkreipė dėmesį į lietuvių transkripcijos trūkumą vietovių pavadinimuose bei kituose, pavyzdžiui, hidrografiniuose, objektuose. Ši pastaba taip pat taikoma atlasams, skirtiems licėjui. Kalbant apie atlasus, pavadinimai juose turi būti pateikiami dviem kalbomis. Abu komisijos pirmininkai pritarė, kad atlasuose pateikti pavadinimai būtų užrašomi dviem kalbomis.

Ad. 5 ir 6

Dr. Mariusz Kavalskis recenzavo keturis vadovėlius: 9, 10 ir 12 klasėms (visa recenzija protokolo priede). Recenzento pagrindinės kritinės pastabos išsakytos dėl vadovėlio vertimo kokybės. Pastebėta, jog dėl netinkamos geografinės terminologijos bei kalbos stiliaus mokiniui gali būti sunku suprasti tekstą. Kita pastaba išsakyta dėl netinkamos informacijos apie nacionalinius parkus Lenkijos teritorijoje (autorius pateikė tik vieną pavadinimą) ir klaidingai apibūdinamo lenkų žemės ūkio. Buvo pastebėti lenkiškų pavadinimų bei geografinių Europos pavadinimų vertimų į lenkų kalbą trūkumai.

Recenzento išvada: leidinio turinys yra silpnesnis nei anksčiau įvertintų, šiek tiek pagerėjo vertimo kokybė; pagerėjo lenkų vaidmens Lietuvoje atskleidimas; vis dar yra kartografinių trūkumų; išryškėja stereotipinis požiūris į Lenkijos ūkį.

Profesorius M. Jackevič siūlo paraginti leidėjus atidžiau tikrinti vadovėlių lenkiškus tekstus, kad jie taptų tikslesni turinio ir kalbos atžvilgiu.

Ad.7

Šioje susitikimo dalyje prof. Adam Suchonski pristatė bendrą dviejų kalbų publikacijos, apibendrinančios Komisijos darbą, koncepciją (visas pranešimas pateiktas protokolo priede).

Pranešime buvo pasiūlytas publikacijos pavadinimas bei bendra turinio idėja – Komisijos darbo istorija, komisijos parengtos medžiagos publikavimas bei specialus skyrius, skirtas Lietuvos – Lenkijos santykiams.

Pamąstymams ir diskusijoms pateikti pasiūlymai:

1. Aptarti Komisijos bendros publikacijos išleidimo tikslus.
2. Parengti bendrą lenkų – lietuvių vadovėlį, kurio pagrindas būtų 1993 m. Vienos deklaracija ir prisiimti įsipareigojimai pasirašius Lenkijos Respublikos premjerui, atsižvelgiant į tai, kad tokios iniciatyvos padeda plėtotis Europos integracijos procesui.
3. Atsižvelgiant į tai, kad Komisija plečia savo veiklą, atsirado būtinybė padidinti komisijos narių sudėtį – po vieną atstovą iš lenkų ir lietuvių pusės. Tai turėtų būti kompetentingi ir iniciatyvūs asmenys, noriai dirbantys bendrą darbą. Abiejų pusių pasiūlymai turi būti pateikti tuo pačiu laiku.
4. Geografijos ir istorijos vadovėlių analizė bus tęsiama.

5. Autoriams ir leidėjams būtina nurodyti temas, kurios privalo būti vadovėliuose atsižvelgiant į Europoje vykstančius pokyčius. Svarbu, kad lenkų ir lietuvių įvaizdis Europos kontekste būtų pateikiamas tinkamai ir juos reprezentuotų.
6. Kito susitikimo vieta siūlomas Olštynas.

Pagrindimas:

Vis aktyviau pradeda veikti Rytų tyrimų centras Olštyne. Šiame mieste vyks Visuotinis lenkų istorikų suvažiavimas. Komisijos susirinkimas turėtų įvykti 600 - ujų Žalgirio mūšio metinių išvakarėse. Būtų proga aplankyti universitetą, kuris garsus savo naujoviška biblioteka, moksliniu bei konferenciniu centru.

Siūloma susirinkimų vieta – Mokslinių tyrimų centras.

Ad. 8

Pateikus posėdžio pirmininkui pasiūlymus, pradėta diskusija.

Po diskusijos pateiktos komisijos išvados:

1. Vienbalsiai priimtas pasiūlymas išleisti bendrą publikaciją.

Lenkai jau pasirūpino, kad publikaciją aprobuotų ministerija.

Komisija laukia tokių pačių patvirtinimų iš Lietuvos pusės.

2. Komisija nusprendė, kad darbą, susijusį su publikacijos parengimu, koordinuos abiejų šalių Komisijos pirmininkai.

3. Komisija vienbalsiai pareiškė, kad pasiekus susitarimų tarp abiejų ministerijų, galima bus pradėti įvadinius darbus, susijusius su vadovėlio rengimu.

Kiekviena pusė, kitam susitikimui paruoš pasiūlymus dėl šių sumanymų realizavimo.

4. Kitas komisijos posėdis bus taip pat skirtas istorijos ir geografijos vadovėlių turinio analizei. Šiuo tikslu abi pusės perduos priešingos pusės ekspertams pasirinktus vadovėlius, kad šie juos įvertintų.

5. Komisija pritaria komisijos sudėties didinimui. Lietuvių sekretorius dės pastangas, kad gautų ministerijos pritarimą. Lenkai ministerijos pritarimą jau turi. Yra būtinybė išlaikyti komisijos sudėties pusiausvyrą, galutinis sprendimas dėl narių padidinimo skaičiaus iki šešių iš abiejų pusių priklausys nuo Lietuvos ministerijos nutarimo.

6. Būtina informuoti leidėjus ir autorius apie naujas temas, kurių įtraukimas į vadovėlių turinį sudarys objektyvų Lenkijos ir Lietuvos pristatymą.

7. Esant būtinybei pateikti naują temą komisijai, buvo paprašyta dr. Rimanto Miknio ir dr. Mariusz Kavalski, kad kitam susitikimui paruoštų referatus apie Vilnijos tautines problemas, tai pat profesoriaus Adamo Suchonskio parengti pranešimą apie naujas istorijos temas, kurios turėtų atsirasti mokykliniuose vadovėliuose.

Kito Komisijos susitikimo data ir laikas - Olsztyn, 2009 m. gegužės 19-22 d.

Abiejų šalių Komisijos nariai nuoširdžiai dėkoja Lenkijos ir Lietuvos sekretoriams už dideles pastangas bei darbą organizuojant susitikimą.

Ad. 9

Po pietų susitikimo dalyviai aplankė Trakų pilį.

2008 m. gegužės 22 d.

1. Lenkų – lietuvių Dvišalės ekspertų komisijos istorijos ir geografijos mokymo problemoms tirti posėdžio protokolo turinio formulavimas.
2. Protokolo patvirtinimas ir pasirašymas.

Protokolą patvirtina ir pasirašo

Lenkijos pusė

Lietuvos pusė

.....
prof. hab.dr. Adam Suchoński

.....
dr. Rimantas Miknys

2008 m. gegužės 22
Vilnius